

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.153-162>

УДК 711.712. 625.7

Михіденко Марта Олександрівна,

асистент, аспірант кафедри містобудування,

Київський національний університет будівництва і архітектури

mykhidenko_mo@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-6478-8381>

ДОСВІД ОБЛАШТУВАННЯ ПРИМІСЬКИХ ЗОН У НАЙКРУПНІШИХ МІСТАХ США, ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

Анотація: дана стаття присвячена досвіду облаштування приміських зон у США, Великобританії та Німеччини. Розглядаються різні підходи і стратегії, успішні і не дуже приклади реалізації проєктів на приміських територіях великих міст і мегаполісів, що за кількістю населення відповідають найкрупнішим українським містам. В статті на практичних прикладах розкривається зміст понять субурбанізація, агломерація та конурбація. Вивчений досвід може бути взятий до уваги під час повоєнної відбудови приміських зон найкрупніших міст України.

Ключові слова: приміські зони; найкрупніші міста; межі; субурбанізація; сталий розвиток.

Постановка проблеми. Вивченням приміських територій займались ще в минулому сторіччі такі країни як Британія, США, Канада, Німеччина, Франція та ін. Цьому посприяли чинники, що обернулися в процесі стрімко-зростаючої урбанізації. Процес, який розвивався на початку ХХ сторіччя під впливом урбанізації, в західних країнах називають субурбанізацією. Передумовами субурбанізації стали: екологічна катастрофа міст, житлово-комунальні проблеми, замала площа житла, неврегульована та велика щільність забудови, тощо. У той же час, паралельно популярність набирає нова ідея позаміського життя. Ще в кінці 19-го сторіччя Ебенізером Говардом була розроблена концепція «міста-саду», як антиподу не гуманістичному, антисанітарному, хаотичному промислового місту. Так, населення зростало у передмісті. Навколо міста-центру сформувались котеджні містечка, що мали виключно спальну функцію. Згодом, в передмісті формувались нові функціональні зони, які повинні були б задовольняти першочергові потреби мешканців і забезпечувати комфортні умови для проживання населення. Зараз у всьому світі тенденція проживання, ведення господарської, підприємницької, освітньої, торгівельної та розважальної діяльності на приміських територіях не втратила своєї

актуальності. Ці розбудовують з урахуванням стрімкого розвитку технологій, облаштовують під сучасний ритм життя і потреби мешканців. Звичайно, що і в міжнародній практиці, приміські території потерпають від ряду проблем.

Улаштування позаміського життя в Україні теж набирає обертів. Наша країна завжди славилась родючими землями, потужною сільськогосподарською діяльністю, видовищними природними ландшафтами біля яких відводились ділянки для «дачних поселень», рекреаційних територій, створювались національні парки, заповідники і заказники та ін. Зараз в Україні спостерігається тенденція мешканців найкрупніших міст надавати перевагу позаміському життю. На це вплинули ряд причин, які стосуються здебільше збагачення населення, а саме: можливості для аграрного і сільського розвитку, попит на продукцію садівництва та ягідництва, експорт енергетики з відновлювальних джерел на захід тощо. Із дуже негативних: екологічна забрудненість міст, застаріла транспортна інфраструктура, ризики інфекційних захворювань (особливо ковід), військові конфлікти та ін. Тому вивчення підходів і стратегій облаштування приміських зон найкрупніших міст, на сьогодні є дуже актуальним питанням. Особливо, коли країну чекає післявоєнний період. Потрібно буде використовувати накопичені знання і необхідно мати конкретні пропозиції щодо формування територій, що будуть відповідати потребам сучасності. У контексті містобудування вкрай необхідно зараз оновлювати, а то і взагалі розроблювати генеральні плани територій, які нажалі: застарілі, або не відповідають чинним законодавчим нормативам, або їх взагалі не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники внесли колосальний вклад у дослідження територій, що територіально пов'язані з містами-мільйонниками. Так, ще за часів Радянського Союзу розглядали питання присвячене територіям розселення, розташування промисловості та сільськогосподарчої. У пострадянський період присвячувались праці Ю. Білоконя агломераційним процесам і важливість закріплення їх у нормативних актах [2]. Системам розселенню належать труди В ценко. Автор приділяє увагу класифікації межах приміських зон і розділяє їх на чотири кільця навколо містоцентру [3]. Т. Кузьменко досліджує приміську зону на прикладі «великого міста» Полтава. Науковцем було розроблено модель із двома поясами приміських зон [4].

Закордонна наукова спільнота внесла великий вклад у вивченні методів і підходів по темі приміських зон і субурбанізаційним процесам [5-8; 12; 15-19]. Роберт Брюгман займається історичним аналізом розростання міст, забезпечення можливостями робочого населення, які були прерогативою тільки можновладців [5]. Рейд Юінг вивчає витоки і зародження проблем на територіях розселення [6]. Проблеми розростання міст і знаходження важелів стримування викладені у

трудах вчених Андрес Дуані, Елізабет Платер-Зіберк, Джефф Спек [7]. Пітер Холл описує як теоретичне так і практичні планувальні тенденції субурбій [8].

Метою публікації є вивчення підходів до облаштування приміських зон, що застосовуються в різних країнах світу. А також огляду успішних прикладів реалізації проєктів приміських територій, спрямованих на поліпшення якості життя.

Основна частина. Приміські зони – є невід'ємною частиною міст, і відіграють серйозну роль у просторовому, екологічному, економічному та соціальному розвитку [9]. Формування вдалого розташування всіх функціональних зон, облаштування доступної транспортної системи, забезпечення природоохоронної і рекреаційної функції на приміських територіях безпосередньо впливає на сталий розвиток міст і громад, а з ним і на якість життя населення та збереження навколишньої фауни і флори.

В світі через зростання чисельності населення як в урбанізаційному просторі, так і в субурбанізаційному, увага прикута до ефективного розселення населення. У даному дослідженні буде розглянуто міжнародний досвід облаштування приміських зон у таких країнах, як: США, Великобританія та Німеччина. При вивченні міжнародного досвіду приміських зон, в даному дослідженні робиться акцент на огляд приміських зон найкрупніших міст, аби в подальшому застосовувати вивчені приклади для найкрупніших міст України, що визнані такими у чинних державних будівельних нормах, і мають населення більше 800 тисяч чоловік.

Сполучені Штати та Великобританія мають декілька категорій класифікації міст за кількістю населення, для охарактеризування населених пунктів за розміром та типом. Відповідною класифікацією до українського визначення «найкрупніші» будуть:

- *Large cities*, переклад з англійської «великі міста», населення від 500 тис. до 1 млн. чоловік, наприклад Сан-Франциско (873 тис.), Сієтл (737 тис.);

- *Metropolises (USA), Megacities (Great Britain)* відомі нам як «мегаполіси», більше 1млн чоловік населення, як приклад Нью-Йорк (8,8 млн), Чикаго (2,7 млн)

В Німеччині назви класу міст однакові, тільки кількість населення «великих міст» варіюється від 100тис до 1млн чоловік: Кельн (1,1 млн), Франкфурт-на-Майні (764 тис.), Штутгарт (635 тис.) [10].

Першим розглянемо приклад США. Так, приміські території, навколо великих міст та мегаполісів США, виконують функцію для розселення зростаючого міського населення, забезпечення його житлом, робочими місцями і доступу до природних ресурсів і рекреаційних територій. За мету

містобудівники ставлять інтеграцію приміських територій у загально-міську структуру.

З середини ХХ століття в США спостерігається масове переселення місцян у приміські території. Почався активний процес субурбанізації. Цей процес став можливим завдяки розвитку транспортної інфраструктури. Автомобіль став основним засобом пересування. Яскравим прикладом міст, де значна частина населення проживає за межами міської зони – Лос-Анджелес і Хьюстон. Однак субурбанізація призвела до негативних наслідків:

- територіальному розширенню міст (*urban sprawl*), або ексурбанізація. Має низьку площу забудови та великі відстані між населеними пунктами. В наслідку чого з'явилась залежність мешканців від автомобілів. Результат збільшення навантаження на транспортну систему, виникнення заторів[5];

- загроза екології, знищення біорізноманіття і забруднення повітря. Значна частина приміських зон було побудовано на сільськогосподарських та природоохоронних територіях [6]. Так, влада міста Лос-Анджелес створили план додаткових залізничних ліній, що дозволить скоротити час на поїздки з передмість.

На противагу традиційним підходам до субурбанізації виник рух *New Urbanism* «новий урбанізм». В таких містах ураховують принципи щільної забудови, пішохідної доступності та *Mixed-use development* «змішане використання землі», що дозволило створити гармонійні спільноти, інтегровані в міську інфраструктуру. Прикладом слугує приміський район Сісайд у Флориді [7]. Вдале планування (Рис. 1), розроблений благоустрій території, різноманітна, але з дотриманням одного стилю архітектура фасадів житлових будинків (Рис. 2), зацікавила знімальну групу фільму «Шоу Трумена» і майже вся картина фільму знімалась у Сісайді.

Рис. 1 Генеральний план району Сісайд у Флориді [7].

Рис. 2 Зовнішній вигляд, забудова району Сісайд [11].

Цікавим прикладом є розвиток приміської зони в районі Портленда, штат Орегон. У 1973 році було прийнято закон Urban Growth Boundary «урбанізовані кордони». Цей закон про обмеження зростання міст, задля збереження сільських територій. Закон дозволив розробити межі міст, підвищити щільність забудови в існуючих районах, покращити інфраструктуру транспортну [12].

Великобританія. Як вище вже зазначалось, Британії популярною є концепція «міста-саду». Міста Лечворт та Велвін-Гарден-Сіті (Рис. 3) були збудовані на основі цієї ідеї. Ці міста будувались за принципами підвищення якості життя робочого класу та малозабезпечених верств населення. Також враховувалась транспортна доступність до Лондона [8].

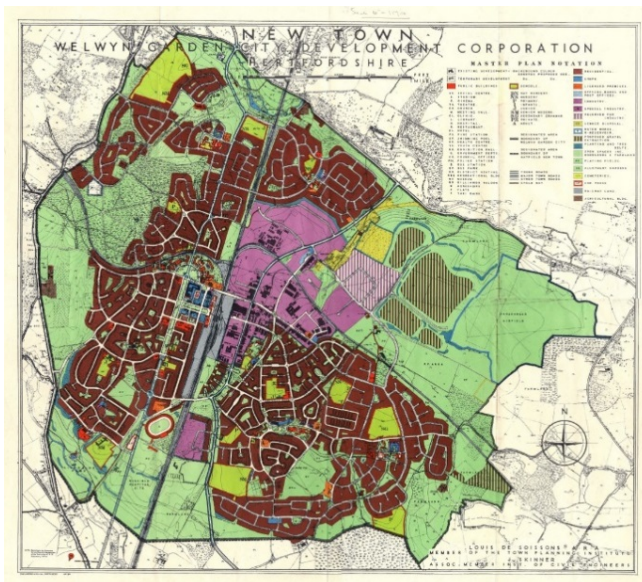

Рис. 3 Генеральний план м. Велвін-Гарден-Сіті у передмісті Лондона, 1949 рік [13].

Рис. 4 Частина приміської зони Лондона, сучасний стан [14].

Яскравим прикладом розвитку передмість навколо великого міста в Німеччині може слугувати субурбанізація навколо Рура та Рейнської області. Її розвиток пішов далі, і на прикладі Рура утворився процес *конурбації*. Через активну промислова діяльність приміські зони почали стрімко розростатися. Так утворилась Рейнсько-Рурська конурбація. До неї увійшли великі міста з прилеглими територіями: Кельн, Дюссельдорф, Дортмунд та Ессен. І кожне з цих міст зберігає свою адміністративну незалежність, на відміну від прикладу *агломерації*, де центральне місто слугує ядром, і йому підпорядковуються інші населені пункти агломерації. Важливою метою Рейнсько-Рурської конурбації є захист зелених зон. Концепція *Patchwork Urbanism* «клаптевий урбанізм» передбачає захист та збереження природних та сільськогосподарських територій

при розвитку нових приміських зон. Узгодження забудови ділянок відбувається тільки зі збереженням зелених територій, національних парків та лісосмуг [15].

Висновки. З досвіду країн США, Британії та Німеччини встановлено, що облаштування приміських зон, залежить від: 1) комплексного планування транспортної інфраструктури, житлової забудови та врахування екологічної ситуації [16]; 2) підтримання сталості завдяки впровадженню екологічних технологій, відновлювальної енергетики та збереженню зелених зон [17]; 3) забезпеченню комфортної транспортної доступності шляхом підтримки і оновлення громадського транспорту, забезпечення інфраструктури для пішоходів і велосипедистів [18]; 4) урахуванню соціальних аспектів – створенню зручного житла для всіх верств населення [19]. Розглянуті приклади країн мають також і негативні наслідки. Зараз, коли наша країна перебуває у стані не визначеності, нам слід вивчати проблеми у містобудівній сфері, з якими стискалися країні, аби уникнути повторення історії вже на наших територіях. Приклади США, Великобританії та Німеччини демонструють, що традиційна модель субурбанізації з часом змінюється і рухається за сучасними трендами. В наш час таким трендом є концепція сталого розвитку. Використання зелених зон-поясів, впровадження енергоефективних технологій допомагають створити більш екологічно сталі приміські території. Що дасть їм змогу відповідати потребам сучасного і майбутнього населення.

Список джерел

1. Савенко В. Що таке місто-кластер? Vlasne Misto як український прецедент *Pragmatika Архітектура*, 29 серпня 2023. [Електронний ресурс] «Режим доступу»: <https://pragmatika.media/shcho-take-misto-klaster-vlasne-misto-ukrainskyi-pretседent/>
2. Білоконь Ю.М. Регіональне планування (Сутність та значення). Навчальний посібник за редакцією І.О. Фоміна. Укрархбудінформ, Київ, 2001. 216 с.
3. Яценко В.О. Містобудівні основи розвитку локальних систем розселення об'єднаних територіальних громад: дис. д-ра арх.: 18.00.04. Київськ. нац. ун-т будівництва і архітектури. Київ, 2021. 415 с.
4. Кузьменко Т. Ю. Принципи функціонально-планувальної організації приміських сільських поселень (на прикладі Північно-Східного регіону України): автореф. дис ... канд. архітектури: 18.00.04; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. – 20 с.
5. Bruegmann, R. (2005). *Sprawl: A Compact History*. University of Chicago Press.

6. Ewing, R. (2008). *Characteristics, Causes, and Effects of Sprawl: A Literature Review*. Environmental and Planning B: Planning and Design.
7. Duany, A., Plater-Zyberk, E., & Speck, J. (2000). *Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*. North Point Press
8. Hall, P. (1996). *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Wiley.
9. Михіденко М.О. Проблеми визначення межі приміської зони найкрупніших міст України *Комунальне господарство міст* Х. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024, № 185 (4).
10. Urban population by city size *The OECD: Better policies for better lives* [Електронний ресурс] «Режим доступу»: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/urban-population-by-city-size.html>
11. Seaside, FL *Counts Real Estate* [Електронний ресурс] «Режим доступу»: <https://www.countson30a.com/guide/seaside/>
12. Nelson, A. C., & Dawkins, C. (2004). Urban Containment in the United States: History, Models, and Techniques for Regional and Metropolitan Growth Management. *Journal of Urban Planning and Development*.
13. The growing garden city *OUR WELWYN GARDEN CITY* [Електронний ресурс] «Режим доступу»: <https://www.ourwelwyngardencity.org.uk/content/history-of-welwyn-garden-city/post-war-welwyn-garden-city/a-town-designed-for-healthy-living-hertfordshire-archives-project-for-welwyn-garden-citys-centenary/welwyn-garden-city-from-garden-city-to-new-town/the-growing-garden-city>
14. Laura Mark DLA floats Welwyn Garden City suburb extension *Architects Journal* [Електронний ресурс] «Режим доступу»: <https://www.architectsjournal.co.uk/news/dla-floats-welwyn-garden-city-suburb-extension>
15. Sieverts, T. (2003). *Cities Without Cities: An Interpretation of the Zwischenstadt*. Routledge.
16. Gleeson, B., et al. (2004). *Australian Urban Land Use Planning: Principles, Systems and Practice*. Allen & Unwin.
17. Newman, P., et al. (2009). *Cities as Sustainable Ecosystems: Principles and Practices*. Island Press.
18. Cervero, R., et al. (2009). *The Transit Metropolis: A Global Inquiry*. Island Press.
19. Talen, E. (2012). *City Rules: How Regulations Affect Urban Form*. Island Press.

References

1. Savenko V. (2023) Shcho take misto-klaster? Vlasne Misto yak ukrayins'kyu pretsedent [What is a cluster city? Own City as a Ukrainian precedent] Pragmatika Arkhitektura [Electronic resource] URL: <https://pragmatika.media/shcho-take-misto-klaster-vlasne-misto-iak-ukrainskyi-pretsedent/> (in Ukrainian)
2. Bilokon Yu.M. (2001) Rehional'ne planuvannya (Sutnist' ta znachennya) [Regional planning (Essence and significance)] Navchal'nyy posibnyk za redaktsiyeyu I.O. Fomina Ukrarkhbudinformat, Kyiv 216 p. (in Ukrainian)
3. Yatsenko V.O. (2021) Mistobudivni osnovy rozvytku lokal'nykh system rozselennya ob'yednanykh terytorial'nykh hromad [Town-planning foundations of the development of local settlement systems of united territorial communities] Dys. d-ra arkh.: 18.00.04. Kyivsk. nats. un-t budivnytstva i arkhitektury Kyiv, 415 p.(in Ukrainian)
4. Kuzmenko T. Yu. (2018) Pryntsypy funktsional'no-planuval'noyi orhanizatsiyi prymis'kykh sil's'kykh poselen' (na prykladi Pivnichno-Skhidnoho rehionu Ukrayiny) [Principles of functional planning organization of suburban rural settlements (on the example of the North-Eastern region of Ukraine)] avtoref. dys ... kand. arkhitektury: 18.00.04; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O.M. Beketova. – Kharkiv: KhNUMH im. O.M. Beketova, 20 p. (in Ukrainian)
5. Bruegmann, R. (2005). *Sprawl: A Compact History*. University of Chicago Press. (in English)
6. Ewing, R. (2008). *Characteristics, Causes, and Effects of Sprawl: A Literature Review*. Environmental and Planning B: Planning and Design. (in English)
7. Duany, A., Plater-Zyberk, E., & Speck, J. (2000). *Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*. North Point Press (in English)
8. Hall, P. (1996). *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Wiley. (in English)
9. Mykhidenko M. (2024) Problemy vyznachennya mezhi prymis'koyi zony naykrupnishykh mist Ukrayiny [Problems of determining the boundaries of the suburban area of the largest cities of Ukraine] Komunalne hospodarstvo mist: Nauk.-tekhn. zbirnyk Seriya: Tekhnichni nauky ta arkhitektura – Kh., KhNUMH im. O. M. Beketova, № 185 (4) (in Ukrainian)
10. Urban population by city size *The OECD: Better policies for better lives* [Electronic resource] URL: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/urban-population-by-city-size.html> (in English)
11. Seaside, FL *Counts Real Estate* [Electronic resource] URL: <https://www.countson30a.com/guide/seaside/> (in English)

12. Nelson, A. C., & Dawkins, C. (2004). Urban Containment in the United States: History, Models, and Techniques for Regional and Metropolitan Growth Management. *Journal of Urban Planning and Development*. (in English)
13. The growing garden city *OUR WELWYN GARDEN CITY* [Electronic resource] URL: <https://www.ourwelwyngardencity.org.uk/content/history-of-welwyn-garden-city/post-war-welwyn-garden-city/a-town-designed-for-healthy-living-hertfordshire-archives-project-for-welwyn-garden-citys-centenary/welwyn-garden-city-from-garden-city-to-new-town/the-growing-garden-city> (in English)
14. Laura Mark DLA floats Welwyn Garden City suburb extension *Architects Journal* [Electronic resource] URL: <https://www.architectsjournal.co.uk/news/dla-floats-welwyn-garden-city-suburb-extension> (in English)
15. Sieverts, T. (2003). *Cities Without Cities: An Interpretation of the Zwischenstadt*. Routledge. (in English)
16. Gleeson, B., et al. (2004). *Australian Urban Land Use Planning: Principles, Systems and Practice*. Allen & Unwin. (in English)
17. Newman, P., et al. (2009). *Cities as Sustainable Ecosystems: Principles and Practices*. Island Press. (in English)
18. Cervero, R., et al. (2009). *The Transit Metropolis: A Global Inquiry*. Island Press. (in English)
19. Talen, E. (2012). *City Rules: How Regulations Affect Urban Form*. Island Press. (in English)

Annotation

Marta Mykhidenko, assistant, postgraduate student at the department of Urban Development, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Experience in developing suburban areas in the largest cities of the USA, Great Britain and Germany

This article is devoted to the study of international experience in the development of suburban areas of the largest cities, using the example of countries such as the United States of America, Great Britain and Germany. The article considers various examples of project implementation, approaches and strategies for achieving a comfortable environment and sustainable development. Both successful and not very successful projects for the formation of suburban areas of large cities and megalopolises, which in terms of population correspond to the largest (definition from state building codes) Ukrainian cities, are studied. An analysis of the classification of cities by population between Ukraine, the United States, Britain and Germany is carried out. This study is based on the experience of scientists accumulated over the centuries, modern figures in urban planning, sociology and economists and others are analyzed, and the current situation of suburbs in the zone of influence of large cities and megalopolises is

considered. Also, in the study, with the help of theoretical knowledge and practical examples, urban planning terminology is thoroughly disclosed: suburbanization, exurbanization, agglomeration and conurbation; Modern trends are traced: urban sprawl, "new urbanism", monofunctional or mixed use of territories, the boundary of urban growth, patchwork urbanism or patchwork urbanism, the creation of green belts. This article highlights many opportunities for the development of a high-quality environment in suburban areas. The problems that communities began to face after adopting a number of approaches and innovations are also given. Although this study analyzes only three foreign countries, as a result, we received a lot of useful information for the formation and improvement of suburbs of Ukraine. In the future, it is worth analyzing the countries of the Near and Far East, other Western countries and using this knowledge in further scientific works. The study of this topic should help the post-war restoration of the territories of suburban areas of the largest cities of Ukraine, succeed in achieving the goals of sustainable development and serve to improve the quality of life of the population.

Keywords: suburban areas; largest cities; borders; suburbanization; sustainable development.